

deu ser derivat d'un **maila* < *mág(u)ila* amb el *k* àrab sonoritzat.

MAQUILLAR, del fr. *maquiller*, que primer fou terme d'argot teatral, i potser és el mateix mot que un medieval *masquillier* 'embrutar o emmascarar (la cara)', veg. *MÀSCARA*. □ 1.ª doc.: *DFa*. (no el recordo usat en cat. fins c. 1925); en francès, 1840, i l'hapax *maquillié* S. XIII.

DERIV.: *Maquillatge* [*DFa*.].

MAQUINA, pres del ll. *machina* id., 'bastida, encavallada, armadura de barres o fustam', 'enginy de guerra', 'artifici, maquinació', que per la seva banda era llatinització del gr. *μηχανή* (en la forma dialectal dòrica *μᾶχανά*) 'invenció enginyosa', 'màquina (de teatre, de guerra etc.)', 'maquinació, astúcia'. □ 1.ª doc.: mj. S. xv.

Quant al primitiu les llengües modernes triguen a introduir l'ús concret per a fins industrials; els grans clàssics no ens el mostren més que en les accs. filosòfiques o cosmològiques. «Qui ·l· món serveix - no sper de Déu salari. / Per menor món [micro-cosmos] - l'om per tots se nomena, / e lo major - resembra 'n moltes coses; / açò és test [text] - autèntic, menys de gloses; / que no ·s· dà buyt - en la *màchina* plena; / tot axí l'hom - menys de obra no resta, / e mala és - si no fa la honesta», Ausiàs, 112.38b: 'és un petit món, però s'assembla al món (macro-cosmos) en el fet que la maquinària del món no admet el buit —té horror del vàcuum—; i així, si l'home no fa obra bona, la farà des-honestat'; «Los mestres de Atenes --- anaren-se'n a Dionís --- e demanaren-li què podia ésser que lo sol fos escurat en aquella sahó, e ell dix --- cregats per cert que·l· Déu de natura soffer mort o qualque greuge, e tota la *màchina* del món, ço és, tota la composició del món --- és destruïda», *Gèn. Scrip.*, Serra (223.21).

«Aquí estengue sos marges lo continent hesperi / --- y tresors; / rey n'era Atlas, aquell qui de la blava volta / los signes a una esfera de jaspí trasplantà / --- / Per sò, dels fills de Grècia la somiosa pensa / lo vey com muntanya, tot coronat d'estels, / y ajupit, sens decaure, devall sa volta immensa, / servant ab ferma espatlla la *màquina* dels cels», *Atl.* 1, 7d. Ja en OPou tenim usos mecànics: «instrument o *màchina* per ficar los pals ---» (*TbPu.*, 7, més en 8.3f., 9.1, 92).

Avui això ja sembla de data immemorial en la llengua; tant, que ha traspuat fins a les seves capes més rústiques; per exemple, a l'Urgell el simpliciíssim aparell o enginy usat per collir olives, que a les Borges en diuen la *maneta* i a Juneda la *sarpa*, és conegut antonomàsticament com la *màkina* a Bellvís i a Alcoletge (1955) (cf. *MAQUILA*). Com que havia estat molt comú d'ortografiar (com hem vist en les cites dels Ss. xv i xvi) *machina* (que no tothom sabia accentuar bé, majorment escampant-se des de les llengües de França l'avorició del proparoxíton), ha quedat una variant *matxina* en ús per a certes velles màquines, com grues, almenys en ports a l'antiga: «Eivissa té una badia no molt gran, però --- hi té de tot: la seva farola,

el seu moll, la seva platja de pescadors, una *matxina*, senyals, fanalets i, més que res, una dotzena de barcos!», SRussinyol (Villangómez, *Lli. d'Eiv.*, 176).

DERIV.: *Maquinar* [S. xv i ja XIII], pres del ll. *machinari* id.: «Tottemps entesa / en tal empresa, / girà ·l· penell / a mal novell / --- / e de fals [enganyós] crim, / *machinat* prim ['subtilment'], / malvat, diformè, / molt leig, enorme, / fingí·s prenyada, / e miya anyada / ella ginyà / --- / mostrar-se prenys / --- / les males fembres / elles ordiren, / fals part cobriren», JRoig (*Spill*, 4728); *machinar* (*max-?*) *la mort* ja en els *Cost. Tort. Maquinació* [1341] «no contrastant les falsies, e les *machinacions* e maneres, que lo dit reprovat Mahomet pensà en fundar la sua secta», Eix. (1.^r *del Crest.*, § 102, i dues cites coetànies en *DAG.*) (ja *Cost. Tort.*); «fan a saber los consells dels malignes --- fan troces de les *machinacions*», *Collacions* ms. S. xv (*DAG.*, s. v. *sendera*). *Maquinadament*. *Maquinador*. *maquinair*; *maquinista* [Belv., *DAG.*]; *maquinal* [Labèrnia 1840]; *maquinament* [Lacav.]. *Maquinària* [Belv.]. *Maquineta* [Lacav.]. *Maquinós*; -*osament* [*maxinosament* 'amb intrigues', S. xv, *Fi. Co. Urgell*, p. 102]. *Maquinisme* [en cat. el recordo d'abans de 1930; no encara *DFa*. ni *DACadEsp.* 1924; fr. *machinisme* 1742, en altres lleng. europ., com l'it., c. 1800].

Mecànic [Llull], pres del ll. *mechanicus*, gr. *μηχανικός* id.: «Cap. 79, De les Arts *mecàniques*. Art *mecànica* és sciència lucrativa manual --- los maestrals, sò és a saber: lauradors, ferrés, fusters, sabatés, drapés, mercaders --- sens aquests ufficis lo món no seria ordonat, ne burgeses, cavallers --- no purien viures», *DoPu.* (Gili, p. 208); «arts *mecàniques*», doc. de 1383, «obres *mecàniques* que fassa per vendre» 1390 (*Inv. LC*); aviat apareix també substantivat, en un sentit com el que ara donem a un *tècnic*: «--- ne los pus savis passen pus alegrement lur temps, ne los pus sobtills e majors clergues ajusten més riqueses, ne los majors *mecànics* e obrés són pus graciosos a la gent que los grossers», Eiximenis (*Terg*, *NCL.* 1, 261.18); «prete-nint en el món ser gran senyora, / *mecànica*, fildospha, alquimista, / mirè·t: veuràs·te vil, lince sens vista, / espantadissa, a mal enconadora», A. Verí (a. 1623, *BiEscrBal.* 11, 498, 11.2.2); en el sentit de 'sòrdid' Lacav.; d'on el deriv. *mecaneria* [Lab. 1840, basat alhora en *mesquineria* 'mesquinesa']; *mecànica* subst. fem. [Belv.]; *mecanisme* [Lab. 1840; «--- de tot feixisme --- els imperatius del deure humà resten sotmesos a la ferrenya compressió d'un *mecanisme* indestructible», Cor., 1934, O. C., 1239b3f.]; *mecanitzar*, -*ació*.

CPt.: *Mecanografia* [*DOrt.*]; *mecanògraf*, -*fa* [id.]; *mecanogràfic*; *mecanografiar*. *Mecanoteràpia*.

Maquinyó, V. *maguinyó* *Maquissada*, V. *mac*

MAR, del ll. *MARE* id. □ 1.ª doc.: orígens.

«Natural cosa és que hom ab los ulls corporals vege lo cel e les esteles, *la mar* e les terres e les altres coses», «imagina una gran multitud de gent que stiga a la ribera de *la mar*, e considera que *la mar* sia tota